

STANJE IN RAZVOJ GOSPODARSTVA V OBČINI ŠKOFJA LOKA

Iz zgodovine ekonomskega razvoja

Pri razvoju gospodarstva na kakem področju odigravajo precejšnjo vlogo njegovi prvi začetki in zarodki. Ti segajo pri nas tja v fevdalno dobo do prvih začetkov kapitalizma.

Po geografski legi in iz gospodarsko prometnih vidikov je bila Škofja Loka od nekdaj važno središče, v katero so se vpletale razne prometne zveze. Mesto leži ob skrajnem zahodnem robu Sorškega polja in ob važnem razcepišču več prometnih cest, od katerih vodita dve v Selško oziroma Poljansko dolino. Ugoden geografski položaj, dobre prometne zveze, nahajališča železne rude, ugodni pogoji za vzrejo živinoreje so že v srednjem veku zahtevali močno organizacijo obrtniške proizvodnje. Tako se je n. pr. že zgodaj razvila železarska obrt in fužinarstvo v Železnikih, usnjarne v obeh dolinah, čevljarstvo, torbarstvo, klobučarstvo, glavnikarstvo, žimarstvo, tkalstvo in predilstvo. Izmed teh obrti so se pozneje nekatere razvile v industrijo kot n. pr. tovarna čevljev v Žireh, tovarna klobukov v Škofji Loki, usnjarna v Železnikih, predilnica in tkalnica v Škofji Loki in kovinska industrija v Železnikih. Obrtniki pa so ostali n. pr. torbarji, glavnikarji, čevljarji in klobučarji (v Škofji Loki). Med stare obrti, ki pa so propadle, lahko prištejemo tudi izdelovanje smodnika v Podpurfelci in izdelovanje papirja v Papirnici, dveh vaseh v neposredni bližini Škofje Loke.

V Loki je kapitalistična manufaktura in kasneje kapitalistična industrijska proizvodnja prodrla dokaj pozno. Do prve svetovne vojne je bila zgrajena le elektrarna, prva električna centrala v Sloveniji na vodni pogon (zgrajena 1891; instalirana prva javna razsvetljava), kar dokazuje, da so delovale tu v preteklosti napredne gospodarske sile, ki so utirale pot novim naprednim gospodarskim oblikam. V času med obema svetovnima vojnama se je v Loki najbolj razvila tekstilna industrija. Leta 1921 je bila ustanovljena tovarna klobukov, leta 1933 je bil zgrajen na Trati industrijski objekt sedanje Gorenjske predilnice, v Vincarjih pa je bila kmalu zatem zgrajena tkalnica bombažnih tkanin. Industrialca Franc Dolenc in Stanko Hajnrihar sta na Trati organizirala lesno industrijo, Franc Schneiter pa je leta 1929 zgradil manjše modernejše tovarniško poslopje ter začel leta 1933 proizvajati manjše turbine in pozneje tudi hladilne naprave.

Kljub vsemu temu pa je bil ta razvoj industrijske proizvodnje prepočasen, da bi zaposlil vso odvišno delovno silo, ki je pritiskala z dežele. V letih

krize 1929—1934 so kmečka gospodarstva množično propadala, ljudje pa so iskali zaposlitve v industrijskih središčih. Zato se je del odvišne delovne sile zaposlil v Kranju, Ljubljani ali na Jesenicah, kjer je v tem času industrijski kapital hitro naraščal.

Med vojno se je proizvodnja zmanjšala, po osvoboditvi pa je bilo treba najprej zaceliti rane vojnega opustošenja in organizirati novo socialistično proizvodnjo. Zaradi potreb na drugih področjih Slovenije so bile kmalu po vojni nekatere proizvodjalne kapacitete demontirane in s strokovnimi kadri premeščene drugam kot n. pr. tkalnica bombažnih tkanin v Ajdovščino, tovarna hladilnih naprav in turbin v Ljubljano, iz katere je pozneje zrastel Litostroj.

Do leta 1952, v času administrativno centraliziranega gospodarstva, je loško gospodarstvo, predvsem industrija, kazalo znake stagnacije. Vsa operativna vodstva pomembnejše industrije so bila izven Loke in niso skrbela za gospodarski razvoj svojih obratov na področju občine Škofja Loka. Občina sama pa v tem času ni imela niti ustreznih materialnih možnosti niti pomembnega vpliva na razvoj gospodarstva. Tako še dandanes ni mogoče zajeziti izseljevanja, predvsem proizvodjalno aktivnega prebivalstva, saj nam popis prebivalstva kaže, da je n. pr. znašalo leta 1955 število prebivalcev 25.565, leta 1961 pa 25.896; čeprav sega naravni prirastek preko 2 % letno, je v osmih letih naraslo prebivalstvo le za 1,6 %. Močno je izseljevanje predvsem iz Poljanske doline, kjer ni večjih industrijskih obratov in ni možnosti zaposlitve.

Narodni dohodek v letih 1956—1962

Prehod od centraliziranega administrativnega vodenja gospodarstva na decentralizirano samoupravljanje po delovnih kolektivih je imel za posledico, da je od tedaj naprej prišla mnogo bolj do izraza velika dinamičnost in sposobnost proizvajalcev. Brez pretiravanja lahko rečemo, da je prav ta sprostitev v našem gospodarskem in političnem sistemu povzročila tudi nagel gospodarski in splošni družbeni napredek v loški občini.

V tem času so komune dobile svoje pravo mesto in vlogo v našem družbenem sistemu. Izdana je bila vrsta predpisov, ki so uredili položaj komune kot osnovne politično-teritorialne ekonomske enote. Izvedene so bile politično-teritorialne spremembe s priključitvijo občine Gorenja vas v letu 1959 in občine Železniki v letu 1961. Združitev občin manifestira povezanost obeh dolin s Škofjo Loko in daje materialno osnovo za še hitrejši gospodarski razvoj. S tem je bila izvedena prva stopnja razvoja komunalnega sistema: pri tem je dosežena koncentracija sredstev za proizvodnjo, krepitev in uveljavitev samoupravnih organov in sodelovanje državljanov v komunalnem sistemu.

Poglejmo gospodarsko življenje občine od leta 1956 do 1962, v času, ko je prišlo do vidnejšega napredovanja. Podatki so zbrani za celotni teritorij sedanje občine, čeprav so v tem času obstajale še tri občine. Iz tabel je razvidna rast družbenega bruto produkta, narodnega dohodka, števila zaposlene delovne sile v gospodarstvu in narodnega dohodka na enega zaposlenega od leta 1956 do danes.

Leto	Zaposlenih		Družbeni bruto produkt		Narodni dohodek		Narodni dohodek na 1 zaposlenega	
	število	indeks	v 000 din	indeks	v 000 din	indeks	v 000 din	indeks
1956	5677	100.0	7.525.175	100.0	2.061.557	100.0	560.6	100.0
1957	5715	100.9	8.482.285	115.7	2.785.690	155.1	750.2	155.8
1958	4006	108.9	9.255.294	126.5	5.244.957	157.4	810.0	144.4
1959	4774	129.8	11.559.958	154.8	5.945.621	191.5	826.0	147.5
1960	5172	140.6	15.056.794	205.5	5.685.858	275.7	1098.9	196.0
1961	5697	154.6	17.285.965	244.1	6.784.597	529.1	1190.9	212.4
1962	5747	157.6	21.268.256	290.5	7.949.980	585.7	1571.4	244.6

Od leta 1956 do 1961 se je število zaposlenih povečalo za 54,6 %, družbeni bruto produkt za 144,1 %, narodni dohodek za 229 %, narodni dohodek na enega zaposlenega pa za 112,4 %. Rast narodnega dohodka je bila torej 4-krat večja od povečevanja števila zaposlenih.

Za boljše razumevanje proizvodnih uspehov primerjajmo še izvoz:

Leto	Deviznih dinarjev v 000	Indeks
1958	141.487	100,0
1959	177.579	125,5
1960	246.285	174,1
1961	500.694	212,5
1962	519.465	367,1

Pri izvozu ni upoštevan indirektni izvoz obrata Termike v Bodovljah z vgrajevanjem toplotne izolacije na ladjah, dalje izvoz mesnih izdelkov in živine ter izvoz mesarskih podjetij, kmetijskega posestva in zadrug. Po podatkih, ki so na razpolago, znaša ta izvoz letno okoli 87 milijonov deviznih dinarjev. Tako bo dosežen v letu 1962 izvoz s preko 600 milijoni deviznih dinarjev. Značilnost pri izvozu je, da se spreminja njegova struktura: zmanjšuje se izvoz polizdelkov, povečuje pa izvoz končnih izdelkov. Gospodarske organizacije izvažajo v dežele s čvrsto valuto, kot so ZDA, Anglija, Italija, Zahodna Nemčija, Švica.

Zanimivo je, kako je potekal izvoz v posameznih industrijskih podjetjih:

Podjetje	v 000 deviznih dinarjev				
	1958	1959	1960	1961	1962 (plan)
Gorenjska predilnica Šk. Loka	—	—	—	—	60.000
LTH, Škofja Loka	887	5.555	4.540	—	60.000
Jelovica, Škofja Loka	55.259	40.472	57.551	54.567	60.160
LIP, Češnjica	55.900	60.965	46.052	77.059	159.519
NIKO, Zelezniki	6.257	9.255	78.704	67.525	76.800
Sešir, Škofja Loka	26.284	62.076	50.400	92.545	90.984
Marmor, Hotavlje	920	1.500	9.256	9.400	12.000
Skupaj	141.487	177.579	246.285	500.694	519.465

V vseh obravnavanih letih je bila industrija najvažnejši faktor pri formiranju družbenega bruto produkta oziroma narodnega dohodka, saj je bil njen delež vedno večji od 50 % njegove celotne vrednosti. Izvažajo, kot kažejo gornji podatki, samo industrija, razen že omenjenega izvoza mesa s kmetijskih posestev.

Primerjava vrednosti proizvodnje po posameznih panogah pokaže, da se je le-ta povečala največ v gradbeništvu, družbenem sektorju kmetijstva, trgovini in prometu, najmanj pa v privatnem sektorju kmetijstva. Da bo vloga, ki jo ima industrija v celotnem gospodarstvu, bolj jasno razvidna, pogledjmo še razmerje med celotnim gospodarstvom in industrijo. Zaenkrat je najbolj realen pokazatelj narodni dohodek, zato primerjajmo narodni dohodek industrije in narodni dohodek celotnega gospodarstva:

	v 000 din						
	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962
Industrija . . .	1,288.000	1,502.739	1,750.725	2,376.135	3,200.000	3,507.170	4.452.575
Celotno gospodarstvo . . .	2.061.337	2,785.690	3,244.957	3,945.621	5,685.858	6,784.597	7,949.980
Delež industrije v %	62,5	53,9	54,0	60,3	56,3	51,7	55,8

V skupnem bruto produktu industrije so bile posamezne industrijske stroke v letih 1954 in 1961 udeležene takole:

Stroke	1954	1961
Tekstilna	59,5	44,1
Lesna	33,8	30,4
Kovinska	2,4	25,0
Živilska	3,9	—
Usnjarska	0,4	0,5
Skupaj	100	100

Najpomembnejša je še vedno tekstilna industrija, vendar se močno uveljavlja kovinska oziroma kovinska in elektroindustrija — NIKO v Železnikih in LTH v Škofji Loki. Upoštevani nista gradbeni industrijski podjetji Termika v Bodovljah in Marmor v Hotavljah, ki sta šele v razvoju iz obrtne v industrijsko proizvodnjo. Ta vrsta proizvodnje pa ne bo imela večjega vpliva na perspektivno usmeritev industrijske proizvodnje.

Investicije

Tudi sredstva za investicije kažejo, katere panoge gospodarstva so bile v preteklosti podpirane. Struktura gospodarskih investicij po panogah nam kaže naslednjo podobo:

Gospodarska panoga	1959		1960		1961		1962	
		%		%		%		%
Industrija	240,976	47,4	509,727	49,7	1,245,202	71,0	872,027	54,5
Gradbeništvo	26,545	5,2	35,488	3,5	11,286	0,6	4,000	0,3
Promet	28,000	5,5	145,447	14,2	184,472	10,5	264,500	17,8
Kmetijstvo	48,438	9,5	114,716	11,2	158,508	7,8	126,800	8,5
Gozdarstvo	15,000	2,9	20,255	2,0	6,650	0,4	8,826	1,3
Obrt	58,826	11,6	88,781	8,6	106,568	6,3	121,580	8,2
Komunala	27,629	5,4	46,958	4,6	18,370	1,0	12,640	0,9
Trgovina	61,218	12,0	57,350	5,6	21,609	1,2	35,249	2,2
Gostinstvo	2,380	0,5	8,761	0,8	22,899	1,3	50,694	2,1
Skupaj	509,012	100	1,025,485	100	1,755,244	100	1,473,916	100

Naslednji podatki pa kažejo, da je občina posvečala več skrbi razvoju gospodarstva in da je bilo več sredstev vloženih v gospodarske investicije kakor v negospodarske investicije. Odnos med gospodarskimi in negospodarskimi investicijami je bil takle:

Investicije	1959	1960	1961	1962	v %
Gospodarske	57,02	69,64	74,7	74,7	
Negospodarske	42,98	30,36	25,3	25,3	
Skupaj	100	100	100	100	

Vidimo tudi, da se je odnos med gospodarskimi in negospodarskimi investicijami izboljševal v korist gospodarskih investicij, kar je pravilno, ker je občina Škofja Loka med občinami na Gorenjskem še vedno na zadnjem mestu pri ustvarjanju narodnega dohodka na prebivalca.

S povečanjem vlaganja sredstev v gospodarstvo se znižuje tudi iztrošenost osnovnih sredstev v gospodarstvu. Naslednja tabela nam kaže odstotek iztrošenosti osnovnih sredstev, sedanjo vrednost in dolgove, ki jih imajo gospodarske organizacije:

	1956	1957	1958	1959	1960	v 000 din
Sedanja vrednost	1.101,502	1.359,579	1.940,940	2.288,682	3.449,555	
Dolgovi	—	221,384	318,854	459,690	1.135,616	
Iztroženost	51,2%	51,3%	49,3%	46,9%	41,2%	
Anuitete	—	28,850	62,128	88,465	168,242	

Podatki za leto 1961 in 1962 sicer niso navedeni, se pa pospešeno nadaljuje načrtana pot vlaganja sredstev v gospodarstvo. V teku je pospešena rekonstrukcija tovarne klobukov, Gorenjske predilnice in LTH v Škofji Loki, LIP v Češnjici itd.

Gospodarska predvidevanja za industrijo

Pokazatelji iz preteklosti kažejo, da je industrija dobivala od družbene skupnosti vsestransko pomoč za svoj razvoj. Produktivnost Gorenjske predilnice, tovarne klobukov, lesne industrije Jelovica je nad republiškim povprečjem. Postavlja se vprašanje, ali je v sedanjih pogojih sorazmerno majhnih podjetij še mogoče z vso razvito organizacijo, tehnično in komercialno službo povečati produktivnost dela, napredovati z dosedanjim tempom, ali pa je treba misliti na višjo organizacijo, ki vodi k specializaciji proizvodnje, k integraciji posameznih dejavnosti s sorodnimi podjetji itd. V naslednjem nameravam podati samo nekaj misli, ki pa niso dokumentirane, za razvoj nekaterih industrijskih podjetij, za katera menim, da jih je treba še naprej razvijati in finančno vsestransko podpirati.

Tekstilna industrija

Gorenjska predilnica je največje podjetje tekstilne stroke in ima s proizvodnjo kodravke in sintetičnega vlakna največje možnosti razvoja. Sedaj zaposluje okoli 600 ljudi, večinoma predice, torej žensko delovno silo, katere

je v občini še vedno dovolj na razpolago. V teku so razgovori za združitve celotne tekstilne industrije na Gorenjskem. Z združitvijo Gorenjska predilnica sicer trenutno ne bi pridobila na višji specializaciji, brez dvoma pa bi bila združitve koristna, ker bi se lahko nekatere službe združile in se s tem zmanjšali poslovni stroški. Druga tekstilna podjetja, kot so Šešir, Odeja, Kroj, ki so že sedaj specializirana (klobuki, odeje, težka modna konfekcija), iščejo svoje mesto v profesionalnem združenju konfektionarjev.

Za vsa tekstilna podjetja velja načelo »izvoz za vsako ceno«, saj od tega zavisi njihov nadaljnji razvoj. Po podatkih, ki jih posedujemo, ustvarja tekstilna industrija zgoraj omenjenih podjetij okoli 5.200.000.000 dinarjev bruto produkta. Perspektivni plan 1961—1965 pa predvideva povečanje za 2.800.000.000 dinarjev ali na 8 milijard bruto produkta.

Kovinska industrija

Podjetje NIKO v Železnikih, ki sedaj proizvaja manjše elektromotorje, gospodinjske aparate, pisarniške potrebščine, se je s 1. julijem združilo s podjetjem Iskra v Kranju. Združitve je koristna, predvsem zaradi specializacije in povečanja proizvodnje manjših elektromotorjev za potrebe domačega trga in za izvoz v Italijo in v Ameriko. Svojo proizvodnjo bo povečalo do leta 1965 od sedanjih 20.000 na 50.000 kosov elektromotorjev na mesec, s tem, da se bo izvoz v Ameriko povečal, za kar so dane vse možnosti. Kljub povečanju proizvodnje pa ne bo potrebno vlagati dodatnih sredstev v gradnjo, ker se namerava ukiniti čevljarstvo podjetje Ratitovec na Češnjici in uporabiti njegove prostore za proizvodnjo elektromotorjev. Tudi za strojno opremo bodo potrebna le manjša sredstva, in sicer zaradi precejšnih rezerv, ki obstajajo v strojnem parku in zaradi organiziranja dveh oziroma treh izmenah. Potrebna bo le dodatna delovna sila, ki je je v Selški dolini dovolj in bo tako za daljšo dobo rešen problem zaposlovanja ljudi na tem področju. Podjetje NIKO pa s tem ne bo opustilo tiste proizvodnje, ki je na tržišču iskana, kot so pisarniške potrebščine in nekateri gospodinjski aparati, vendar se bo proizvodnja le-teh gibala le v višini potreb domačega trga.

Podjetje LTH v Škofji Loki proizvaja hladilne omare, hladilno pohištvo, vitrine za trgovino in gostinstvo, skratka, vse vrste hladilnih naprav za opremo trgovskih in gostinskih lokalov, hladilnic, slaščičarn itd. Proizvodnja že presega domače potrebe, predvsem pri tistih proizvodih, ki se proizvajajo na tekočem traku v večjih količinah; več povpraševanja pa je po individualnem pohištvu za gostinstvo na domačem tržišču. Za izvoz hladilnih naprav ni posebnih možnosti zaradi hude konkurence enakih velikih družb v inozemstvu. Podjetje namerava prenehati s proizvodnjo elektromotorjev in brusilnih strojev ter povečati proizvodnjo tlačnega liva, za katerim je povpraševanje v inozemstvu. Vodstvo podjetja poskuša z Zavodom za hladilno tehniko v Škofji Loki, ki deluje v sklopu podjetja, osvojiti nove proizvode, kakor so klimatske naprave, aparati za kombinirano gretje in hlajenje prostorov itd. Z dograditvijo industrijske hale z okoli 5000 m² površine in upravnega poslopja se je situacija v podjetju glede organizacije tehnološkega postopka bistveno izboljšala in je s tem omogočeno znižanje poslovnih stroškov. Vsekakor bo obveljalo načelo, proizvajati tisto, kar tržišče potrebuje, zato bo v podjetju potrebna delna preusmeritev od sedanje proizvodnje velikih serij na proizvodnjo majhnih serij in celo na indivi-

dualna naročila. S tem se proizvodnja v naslednjih letih ne bo bistveno povečala, stanje v podjetju pa se bo izboljšalo, proizvodnja se bo ustalila in se povečala produktivnost v korist znižanju cen, z vsem tem pa bo omogočen izvoz izdelkov na tuja tržišča.

V to panogo elektrokovinske industrije spada še podjetje ELRA v Škofji Loki, ki proizvaja v kooperaciji z elektroindustrijo kuhalnike, rešoje, pekače, majhne transformatorje in še nekatere druge izdelke. Zaposluje okoli 150 ljudi, večinoma žensko delovno silo. Dosedanja proizvodnja ni bila perspektivna, bila je tudi večkrat menjana, tako da še ni dokončno ustaljena perspektivna proizvodnja. Sicer pa bodo prav majhna podjetja tista, ki bodo kooperirala z industrijo, se lahko hitro prilagajala potrebam tržišča, spreminjala svojo proizvodnjo. Naše podjetje ima brez dvoma največje možnosti perspektivnega razvoja pod okriljem Iskre v Kranju, kjer se lahko specializira za tiste proizvode, za katere velika industrija ni zainteresirana in rada odstopa njih izdelovanje manjšim podjetjem.

Po mnenju strokovnjakov obstajajo možnosti, da bi kovinska industrija brez večjih investicij povečala proizvodnjo od sedanjih 4.150.000.000 na 7.500.000.000 dinarjev bruto produkta v letu 1965.

Lesna industrija

Po pomembnosti je lesna industrija tretja najvažnejša industrijska stroka v občini. Predelava lesa je bila na loškem ozemlju razvita že pred vojno, vendar so bili to večinoma žagarski obrati s primarno predelavo.

Danes sta najpomembnejši lesni podjetji Lesnoindustrijsko podjetje na Češnjici in lesnoindustrijsko podjetje Jelovica na Trati, obstajata pa še dva obrata v Poljanski dolini, in sicer podjetje Mizar v Gorenji vasi in OLEPS v Sovodnju, ter lesnopredelovalni obrat Gradisa iz Ljubljane na Trati. Vsi se bavijo s predelavo končnih izdelkov, razen LIP na Češnjici, ki še vedno 70 % svoje proizvodnje predela v polproizvode (deske) ter jih prodaja največ za izvoz.

Sedanja podjetja predelajo okoli 40.000 m³ lesne mase, pri čemer pa so izkoriščene njih kapacitete le za 60 % zmogljivosti. Vzrok slabemu izkoriščanju kapacitet je pomanjkanje surovine na področju občine. Občinski ljudski odbor si je že zadal nalogo, da to stanje postopoma odpravi z reorganizacijo lesne industrije. Prvi ukrepi so storjeni z ukinitvijo žag venecijank, ki jih je bilo na področju občine 74 in od katerih jih je več kot polovica stalno obratovalo. Sedaj so ukinjene vse žage venecijanke in tudi polnojarmenik v Dražgošah. S trgovanjem z lesnimi proizvodi se bavijo lahko samo lesnopredelovalni obrati in ne kmetijske zadruge in druga podjetja. Urejeno je žaganje lesa za domačo porabo, s tem da je zmanjšan kontingent posameznega posestnika, ki se mora razžagati v lesnopredelovalnih obratih, tako da je mogoča stalna kontrola o količini in kvaliteti.

Perspektivni plan za lesno industrijo na Gorenjskem določa le dva lesnopredelovalna bazena. V ta bazena, ki naj se organizirata na Trati pri Škofji Loki in na Bledu, naj bi se vključili vsi drugi predelovalni obrati obeh gravitacijskih področij; za lesnopredelovalni bazen Trata velja kot gravitacijsko območje področje občin Škofja Loka, Tržič in Kranj. Industrijska podjetja tega območja proizvajajo v svojih obratih skoraj enake izdelke, katere je mogoče specializirati in izvršiti delitev dela glede na kvaliteto

lesa, kadre itd. Proizvodnjo je potrebno finalizirati v vseh obratih, za kar obstajajo vse objektivne možnosti, predvsem pa so tudi možnosti za visok nivo predelave, usmerjene v izvoz. Gravitacijsko območje daje tudi dovolj možnosti za modernizacijo tehnologije, specializacijo surovinske osnove, optimalno velikost proizvodnje in za najekonomičnejše poslovanje. Trata namreč predstavlja s svojo neposredno lego ob železniški postaji in z ugodnimi cestnimi zvezami prirodno gravitacijsko središče. Po perspektivnem planu do leta 1965 bi lesni kombinat na Trati imel okoli 6.500.000.000 bruto produkta, kar je za lesno proizvodnjo v sedanjih prilikah na meji rentabilnosti.

Druga industrija

Pri industrijski proizvodnji je še omeniti gradbeno industrijo, podjetji Termika v Bodovljah in Marmor v Hotavljah. Termika proizvaja izolacijsko volno iz škofjeloških skrilavcev in je edini proizvajalec tovrstne volne v Jugoslaviji, Marmor pa ima absolutni moňopol pri prodaji tovrstnega marmorja na domačem in tujem tržišču. Izolacijska volna se uporablja pri industrijski gradnji stanovanj, izolaciji ladijskih kotlov, hladilnic itd. Potrebe po tej vrsti proizvodnje so vedno večje glede na povečanje izvoza ladij in hitrejšo gradnjo stanovanj na industrijski način, kjer prihaja v poštev gradnja z obveznim izolacijskim materialom. Prvo kot drugo podjetje je v izgradnji in se vse prepočasi razvijata ob velikih potrebah na tržišču. Za hitrejši razvoj Marmorja v Hotavljah je potrebna koncentracija slovenske industrije marmorja z organizacijo večjega števila jarmenikov, s preusmeritvijo na finalno proizvodnjo in z večjim izkoriščanjem velikih zalog. Dosedanji način izkoriščanja marmorja v Hotavljah je nerentabilen, saj obsega le proizvodnjo velikih kosov, predelavo pa opravljajo inozemci, čeprav je doma dovolj pogojev za organizacijo takega predelovalnega obrata.

Zivilska industrija — to je predelava mesa, ki se sedaj odvija v obrtnem podjetju Mesarija in delno v okviru kmetijskega gospodarstva, ter predelava mleka v Kmetijski zadrugi v Škofji Loki — bo našla svoje mesto v okviru kmetijskega kombinata v Škofji Loki. Več o tej vrsti proizvodnje pri kmetijstvu.

Obrt

Obrtna proizvodnja se je v preteklosti razvijala po večji ali manjši iniciativi posameznikov ali upravnih organov. Krajevni ljudski odbori in pozneje občinski ljudski odbori materialno niso bili sposobni, brez pomoči celotne skupnosti organizirati večje podjetje. Če te pomoči ni bilo, so se ustanavljali na sedežih občin razni obrtni obrati; nekateri izmed teh so pozneje prerasli v proizvodno obrt, drugi pa so ostali manjše uslužne delavnice. Široka iniciativa, ki je vladala po vojni, je povzročila zaradi pomanjkanja surovin, kadrov in sredstev za proizvodnjo, da so se take delavnice likvidirale, ali pa še životarijo ob pomoči občine. Predvsem v zadnjem času ob spremenjenem gospodarskem sistemu, ko obrtna podjetja prevzemajo iste obveznosti do družbene skupnosti kot druga proizvodnja, se propadanje teh obratov pojavlja v vedno večjem obsegu.

Na področju občine obstajajo proizvodni čevljarski obrati v Gorenji vasi, Sovodnju in Češnjici in usnjarna v Železnikih, ki nimajo pogojev za

svoj obstoj, zato bodo slej ko prej likvidirani in se bodo priključili k obstoječi industriji. Ostalo proizvodno obrt, kakor so Elra (Škofja Loka), Kroj (Škofja Loka), Mizar (Gorenja vas) in Oleps (Sovodenj), smo obravnavali že pri industriji, kamor spadajo in pod katere okriljem bodo v perspektivi našli svoje mesto.

Preostala obrt je uslužnostna obrt, ki pa je za sedaj še primitivna, neorganizirana in se je razvila v glavnem iz privatnih obrtnih delavnic. Pozneje se v to vrsto obrti niso vlagala sredstva za modernizacijo proizvodnje. Uslužna dejavnost obrti zahteva posebnih naporov ljudskega odbora, s tem da se ta obrt modernizira, izvede koncentracija po strokah, tam, kjer je čutiti pomanjkanje uslug, pa naj se organizirajo potujoči servisi ali poslovalnice. Stanovanjske skupnosti so svojo vlogo pri ustanavljanju obrtnih servisov uspešno zaključile. Organizirani servisni obrtni centri naj bodo sestavljeni iz več obrtnih dejavnosti kot n. pr.: en obrtni center naj organizira servise kovinske predelovalne stroke, drugi servise gradbene stroke, tretji servise tekstilne stroke, elektrotehnične itd. Taka koncentracija bo omogočila večje izkoriščanje strojev in strokovnjakov, omogočila hiter razvoj in onemogočila prehod v proizvodno obrt.

Ugotovljeno je, da opravljajo uslužno obrt dandanes tudi šušmarji, ki jih je rodila potreba po teh uslugah in želja po dodatnem zaslužku. Šušmarstvo pa se postopno zmanjšuje, posebno sedaj, ko mora proizvajalec vložiti vse svoje lastne sile in sposobnosti v podjetje, v katerem je zaposlen, če hoče še naprej dvigati svoj lastni standard, torej svoje osebne dohodke. Proizvajalec po preteku osmih ur intenzivnega dela ni več sposoben delati doma kot šušmar, ampak se bo moral odpočiti, če bo hotel naslednji dan zadostiti zahtevam proizvodnje. Tudi večji osebni dohodki zmanjšujejo interes šušmarstva. To nam nalaga še večje naloge pri organizaciji obrtnih centrov, če hočemo ustreči potrebam državljanov in zaposliti odvisno delovno silo predvsem v panogah izven industrije, katera bo z modernizacijo in uvedbo avtomatizacije potrebovala vedno manj delovne sile.

Kmetijstvo

Po popisu leta 1961 ima občina 13.129 aktivnega prebivalstva, od tega 5085 ali 25,4 % prebivalcev, ki se bavijo s kmetijstvom; če od tega odštejemo socialistični sektor, ostane v privatnem sektorju kmetijstva zaposlenih 20,7 % prebivalcev. Socialistični sektor kmetijstva zajema kmetijsko gospodarstvo v Škofji Loki in kmetijska obrata zadrug v Gorenji vasi in v Češnjici.

Proizvodnja v kmetijstvu se je po vojni povečala povprečno za 78 %, produktivnost pa mnogo več, ker se je zmanjšalo število delovne sile v kmetijstvu v primerjavi z letom 1952 za 120 %. Tako v socialističnem sektorju kot v privatnem je poudarek na krmskih rastlinah oziroma na živinoreji, proizvodnji mesa, v poljedelstvu je glavna kultura krompir, žitarice pa so ostale le kot krmska rastlina ali kot kultura za kolobarjenje. Na ravnjinskih predelih Sorškega polja je še vedno ekonomsko rentabilno pridelovanje pšenice (intenzivne sorte) in krompirja, medtem ko se bodo vse druge kulture podredile tej proizvodnji. V hribovskih predelih pa je taka proizvodnja nerentabilna in bo spričo težkega obdelovanja zemlje in pomanjkanja delovne sile mogoče samo pridelovanje krmskih rastlin in pitanje živine.

Nadaljnja rast proizvodnje v kmetijstvu je odvisna od nadaljnje socializacije na vasi, predvsem spreminjanja lastnine in organiziranja zaokroženih velikih površin, kjer je mogoče z manj delovne sile uvajati moderno kmetijsko proizvodnjo z vsemi agrotehničnimi ukrepi. Pridelek na Kmetijskem posestvu v Škofji Loki se je povečal od leta 1952 za 222 %, in to pri pšenici, krompirju in proizvodnji mesa. Ti uspehi dokazujejo, da je nadaljnja perspektiva le v socialističnem sektorju kmetijstva. Kooperacija s privatnimi kmeti ni prinesla posebnih rezultatov. Za to je več vzrokov, nekaj krivde seveda pri kmetijskih zadrugah, še več pa pri kmetih samih, ki niso pokazali interesa po krepitvi svoje zadruge, ampak so krepili lastne materialne sile in postajali vedno bolj neodvisni od zadruge. Tudi cene na tržišču največkrat niso stimulirale kmeta kooperanta, ampak je prišel na svoj račun tisti, ki je svoje pridelke zadrževal in iskal najugodnejši trenutek za prodajo na tržišču. Perspektiva je torej v intenzivnem širjenju socialističnega kmetijstva z odkupom zemlje ter z dolgoročnim najemanjem in doslednejšo arondacijo zemljišč.

Kmetijsko gospodarstvo v Škofji Loki pa v sedanjem obsegu ni sposobno poseči v težje operacije na tem področju. Potrebno je ustvariti močno kmetijsko gospodarstvo z združitvijo posestva v Žabnici, živilskih obratov Mesarije in mlekarne v Škofji Loki ter po možnosti s pospešeno arondacijo na Sorškem polju.

V naslednji tabeli pogledimo investicije v kmetijstvu v zadnjih dveh letih:

Gospodarska organizacija	Leto	v 000 din	
		V osnovna sredstva	V družbeni standard
Kmetijsko posestvo, Škofja Loka	{ 1961	52,065	12,000
	{ 1962	62,000	6,500
GKZ za Selško dolino, Češnjica	{ 1961	25,546	7,259
	{ 1962	22,500	3,000
KGZ Blegaš, Gorenja vas	{ 1961	44,597	—
	{ 1962	35,300	10,000
KZ Škofja Loka	{ 1961	18,500	—
	{ 1962	15,000	2,000
Skupaj	{ 1961	158,508	19,259
	{ 1962	126,800	22,000

Še nekaj številk o odkupu živinorejskih proizvodov, ki kažejo veliko povečanje proizvodnje te vrste:

	Indeks 1961 : 1962
Teleta	170,6
Goveda	185,7
Prašiči	104,4
Mleko	102,1

Ponudba zemljišč je manjša kot pred leti, kmetje so se sami oskrbeli z mehanizacijo in se pri njih javlja večji interes do zemlje tudi zaradi ugodnih cen kmetijskih pridelkov in relativno manjših davščin. Pri tem je zanimiv podatek o gibanju aktivnega prebivalstva v nekaterih panogah izven kmetijstva in v kmetijstvu po popisu v letih 1955 in 1961:

Aktivno prebivalstvo v

Leto	Aktivno prebivalstvo v			
	kmetijstvu	industriji	gradbeništvo	prometu
1955	2.054	4.534	185	187
1961	3.754	3.085	487	376
Indeks 1955:1961	182,3	67,9	266,1	201,1

Turizem in gostinstvo

Pred vojno so turisti radi zahajali v Poljansko in Selško dolino, vendar pogoji niso dovoljevali, da bi se ta panoga gospodarstva razvila v večjem obsegu. Po vojni se razmere niso dosti izboljšale. V Škofji Loki sta bila zgrajena dva gostinska lokala, v Poljanski dolini pa restavracija na Trebiji s 24 sobami in 60 ležišči. Število nočitev in gostov v škofjeloški občini od leta 1956 do 1961 pa nam nazorno prikazuje razvoj na tem področju:

Leto	Gostje		Skupaj		Nočitve		Skupaj	
	domači	tuji	število	indeks	domači	tuji	število	indeks
1956	2.135	90	2.225	100	2.607	262	2.869	100
1957	2.240	58	2.298	165,4	6.844	235	7.079	246,7
1958	3.657	115	3.770	169,6	8.425	641	9.064	315,9
1959	3.061	174	3.235	145,5	11.090	759	11.849	413,0
1960	2.778	176	2.954	132,9	9.742	454	10.196	352,2
1961	3.900	405	4.305	193,6	8.948	1412	10.350	360,2

Stanje gostinskih poslovnih enot leta 1960:

Skupaj	Splošni družbeni sektor	Družbene organizacije	Zadruga	Privatniki
65	17	4	2	42
100 %	26,1 %	6,2 %	3,1 %	64,6 %

Vrednost storitev v letih 1960—1962:

Leto	v 000 din
1960	158,137
1961	200,853
1962	251,010

Kapacitete po vrstah, stanje 1960:

Skupaj		Prenočišča		Gostilne		Planinski domovi		Privatniki	
sob	ležišče	sob	ležišče	sob	ležišče	sob	ležišče	sob	ležišče
104	269	36	67	27	55	15	84	56	114

Iz teh podatkov moremo ugotoviti, da imata turizem in gostinstvo na področju občine Škofja Loka skromne kapacitete in slabe pogoje za povečanje prometa, čeprav so bile od leta 1956 do 1961 povečane nočitve za 260 odstotkov.

Še vedno se čuje mnenje, da občina Škofja Loka nima posebnih pogojev za turizem, ker nima morja, visokih gora itd. Vendar so ta mnenja zgrešena, ker slonijo na starih predvojnih tradicijah, ko turizem ni bil tako razgiban in je iskal le nekatera središča, se zapiral v bare, plesišča itd.

Danes je turizem postal redna potreba delovnih ljudi po rekreaciji, oddihu, spremembi okolja itd. in zato išče človek okolje, v katerem se odpočije na svežem zraku, v prirodi, ob kopaljščih itd. Vse to Škofja Loka ima. Potrebno je le urediti nekatera že začeta dela, kot je gradnja kopaljšč ob Poljanski Sori in povečati turistično kapaciteto v Poljanah, v Gorenji vasi, na Sorški planini in v Škofji Loki, ki marsikaterega turista privlači kot srednjeveško mesto z lepo okolico, muzejem itd. Predpogoj za povečanje te dejavnosti pa je izboljšanje gostinstva in trgovinske mreže, ureditev privatnih sob, omogočenje ribolova, lova itd. Potrebno je ustanoviti posebni biro, ki bi skrbel za razvoj turizma na tem področju, za njegovo propagando ter povezavo z inozemskimi in domačimi agencijami.

Gibanje prebivalstva

Naravno gibanje prebivalstva je izraženo kot razlika med številom rojenih in umrlih ljudi. Ta saldo določa starostno strukturo prebivalstva, od katere je odvisno tudi razmerje med vzdrževanim in potencialno gospodarsko aktivnim prebivalstvom. Naravni prirastek za razdobje 1956—1959 v škofjeloški občini je razviden iz naslednje tabele:

Leto	Število živo rojenih	Število umrlih	Naravni prirastek	Indeks rasti
1956	442	248	194	100,0
1957	466	215	251	129,4
1958	461	175	288	148,5
1959	479	222	257	132,5

Selitveno gibanje je odraz razlik v gospodarskem in družbenem razvoju posameznih predelov. Iz spodnje tabele je razvidno, da je bilo v razdobju 1956—1959 odseljevanje večje od priseljevanja:

Leto	Priseljevanje	Odseljevanje	Neto selitveni prirastek
1956	595	781	— 188
1957	525	650	— 75
1958	515	655	— 122
1959	779	896	— 117

Tu so računane samo prave selitve, to je tiste, pri katerih oseba spremeni svoje stalno bivališče. Pogostejši kot prave selitve pa so vsakodnevni premiki oseb od bivališča do delovnega mesta. Dejanski prirastek prebivalstva loške občine je torej naslednji:

Leto	Naravni prirastek	Selitveni prirastek	Dejanski prirastek
1956	194	— 188	6
1957	254	— 75	176
1958	288	— 122	186
1959	257	— 117	240

Pomembnejše od razlik v številu so spremembe, ki jih povzroči selitveno gibanje v socialnoekonomski strukturi prebivalstva. Migracija zajema zlasti

aktivno prebivalstvo, ker jo največkrat izzove zaposlitev in prizadene predvsem hribovske predele. Emigracijski kraji pa so naravna gravitacijska središča kot Škofja Loka, Železniki in delno Gorenja vas. Ta središča so obenem nekakšen selitveni posredniki, ki spremljajo delovno silo od zunaj in jo oddajajo v notranjost in izven okraja.

Podatki o gibanju prebivalstva dokazujejo, da je za razvoj gospodarskih organizacij na razpolago dovolj delovne sile, glede na razvito šolstvo in na bližino Ljubljane in Kranja pa tudi dovolj strokovne delovne sile z visoko, višjo in srednjo strokovno izobrazbo. Za podrobnejšo analizo o socialni strukturi in socioloških premikih pa bi bila potrebna posebna študija.

R é s u m é

LA SITUATION ET LE DÉVELOPPEMENT DE LA VIE ÉCONOMIQUE DANS LA COMMUNE DE SKOFJA LOKA

L'auteur décrit brièvement l'évolution historique de la vie économique sur le territoire de l'actuelle commune de Škofja Loka depuis l'époque féodale jusqu'à la période capitaliste d'avant guerre, et passe ensuite à la période de la reconstruction économique dans la première décennie de l'après-guerre, et à l'analyse détaillée du mouvement économique dans les années 1956—1962 c'est-à-dire au temps du développement du système économique socialiste, dans tous ses aspects: revenu national, production brute, exportation des produits industriels, main-d'oeuvre employée, investissements dans les divers domaines économiques, tourisme et hôtellerie, migration de la population. A base des résultats atteints jusqu'ici, il étudie les prévisions économiques dans les diverses branches de l'industrie (textile, métallurgie, bois etc.), de l'artisanat, de l'agriculture, du tourisme et de l'hôtellerie pour les années à venir.